

Pe margini de cuvinte (II)

„Banii nu aduc învățătură, dar învățătura aduce bani“

În cartea în care l-am găsit se precizează că acesta-i un „proverb românesc“. Neîndoielnic, unul mai vechi, valabil în secolul al XIX-lea. Acum e greu să fii de acord chiar și cu prima lui parte. Transformați în taxe școlare, banii – cel puțin teoretic – aduc învățătură. Cu bani, chiar fără a fi strălucit, poți ajunge mai lesne în „universități de top“. Acasă, cu bani poți cumpăra teze de licență, de masterat, de doctorat. Partea frapant inactuală a proverbului e că „învățătura aduce bani“. Se verifică ea în legile salarizării emanate în ultimii 27 de ani? Învățătura profesorilor, de pildă, e mai mică decât a militarilor? Învățătura medicilor e mai mică decât a juriștilor? Învățătura cercetătorilor e mai mică decât a „oamenilor de sport“? Discrepanțele între aceste categorii nu doar contrariază, ci și ultragiază. Deși (o spun fără să mă înfoi) am adunat și eu un strop de învățătură, ea nu mi-a adus bani nici cât unui instalator. Ca să-i plătesc numai „consultația“ (auzi vorbă!) nu-mi ajunge ce iau pe trei serii de articole. Repet: numai „consultația“! Să fie clar: nu proverbul mă enervează, ci realitatea românească urâtă, cu „inversiuni“ și manipulări de toate felurile.

„Nu mai interesează pe nimeni“

M-am ferit mereu să spun așa ceva, indiferent despre ce sau despre cine era vorba. Presupun că prima reacție a celui care m-ar fi auzit ar fi fost să întrebe: ești sociolog absolut și futurolog? Pe ce te bazezi când „decretezi“ asta? Cunoști, tu, amploarea și motivele curiozității tuturor celor de azi și ale unanimității celor de mâine? N-aș fi

avut cum să răspund: „da“!

A zice „Nu mai interesează pe nimeni“ mi se pare o lipsă de modestie, o exacerbare a autorității personale, un gest de negativism, cinic și disprețuitor; o șicană la adresa anumitor contemporani, un „mof“ critic. Cel ce face o atare afirmație riscă să fie taxat drept arogant și neserios, întrucât, la o adică, poate fi contrazis cu numeroase exemple. Cursurile recepțiilor și valorizărilor sînt imprevizibile. Nimic nu-i mai inconstant ca „interesul“. Ce e spectacular dimineața devine, nu o dată, banal seara, și ceea ce n-a fost băgat în seamă

Zigzaguri

acum are șanse să fie apreciat mîine-poimîine. Istoria literaturilor și cea a artelor e plină de „metamorfoze“ și „revizuirii“. Sute de „marginali“ au fost proclamați, în posteritate, învingători, iar unii din cei de odinioară „importanți“, „eminenți“, „iluștri“, prezențe sufocante, cu maximă „notorietate“, au fost măturați de pe socluri. Să mai amintesc aci, oare, hecatombele din politică?

Nu m-am hazardat niciodată să spun „Nu mai interesează pe nimeni“ (fie autor, fie temă, aspect) pentru că – n-am cum să uit – peste tot în lume sînt muzee, biblioteci cu secții documentare, colecționari, asociații de „prieteni“ ai scriitorilor, pictorilor (chiar și ai celor mărunți), savanților etc., care descopăr, compară, omologhează, cataloghează, conservă. Periodic se produc resemnificări, puneri în discuție, „întoarceri“ și „reveniri“ – „surprinzătoare“, dar acceptate –, ca într-un fel de *corsi e ricorsi*. Ocheanul cu care e privit trecutul are, în cele mai multe cazuri, clarități nebănuite. Întotdeauna, deci, există șanse pentru „a doua viață“:

a citării barem, dacă nu și a comentării, deși, la legiunile de esești ce străbat și frămîntă toate domeniile, nici această posibilitate nu trebuie exclusă.

„Mie ce-mi iese?“

Întrebarea a devenit, pentru foarte mulți, un reflex. Aproape nimeni nu-ți dă o informație, nu-ți sugerează o soluție, nu întoarce o hîrtie dacă nu-i „iese“ și lui ceva. Ba nici la „Bună ziua!“ nu-ți răspunde. Îl saluți, îl privești cu încredere, dar în timp ce-i expui „problema“, ochii îi fug către geanta sau, cînd îți scoți buletinul, către portofelul tău. Degeaba sperî în legalitate, în corectitudine, în respect față de persoana ta și în solitudine. În locul unui om al datoriei, înfîlnești un hulpav de „foloase necuvenite“, vulgar, care nici nu se mai încurcă în aluzii, ci merge direct la țintă: lui ce-i „iese“, dacă răspunde cererii tale? Funcționar, polițist, profesor, medic etc., românul contemporan a devenit – zice el, mîndru – „pragmatic“, chiar dacă uneori habar n-are ce înseamnă aceasta. Orice relație trebuie să fie deci o „combinație“. Comisiunile, șperțul, mita, „șpaga“ par inevitabile. Etica afacerilor (și nu numai ea) a fost deformată. Normalitatea e cea care naște acum suspiciuni. S-a ajuns la un sentiment al trocului generalizat. Morala solidarității, a cinstei în toate

circumstanțele, a întrajutorării umane e valabilă doar pentru câțiva neperversiți de ravagiile egoismului, care pun abnegația deasupra lui *do ut des*.

„Ca mutu la icoană“

„Mă pomenesc adesea rîzînd așa, prosteste, ca mutu la icoană“ (v. Delavaronă [Mircea Damian], „Strada Dacia“, în *Zări senine*, 2, nr. 12, decembrie 1927, p. 62). Mi-i greu să găsesc o expresie mai sugestivă decît aceasta pentru a defini cazurile de inadecvare. „Mutu“ rîde – ar fi una din explicații – deoarece confundă icoana cu un obiect profan, care îi evocă lucruri fără nici o legătură cu ea. Ceea ce frapează în rîsul lui e lipsa de noimă. Pricina nu-i icoana, ci o imagine trezită în mintea sa. Ca tip de comportare ciudată, „mutu“ există în mii de exemple. E prezent în rîndurile celor ce nu știu să privească, să asculte, să înțeleagă. El perturbă fără să-i pese un concert simfonic, se foiește enerwant la un spectacol de teatru, se amuză scandalos la cinema, comentează grotesc în sălile de expoziție, face crize de nerăbdare la o conferință, gîndește alături de tema debătută ori rămîne suspendat în zîmbet ore sau zile în șir după auzirea unei glume. Pe scurt, reacționează mereu diferit decît inșii normali. N-are frîne psihice și intelectuale. Rîde la icoană (ca să mă întorc la exemplu de la care am pornit), deși aceasta impune smerenie. Nesănătos, rîsul lui e prostie și impertinență. Poate și boală: ceva de genul monomaniei.

„Bucovină, plai cu flori“

Larg răspîndit și foarte rezistent, clișeu despre Bucovina „mîndră grădină“, de care e „vinovat“ Alecsandri, a limitat adesea la peisaj curiozitatea de această provincie și a îndulcit istoria dramatică a locuitorilor ei. Unii o laudă exclusiv în termeni turistici și au nostalgii „impe-

riale“, care ar trebui să pălească imediat, dacă ar cunoaște *à fond* soarta ținutului admirat. E „țara“ mea natală, despre care am strîns fișe pentru proiectate evocări. Majoritatea sînt însă despre lucruri dureroase, relevante de martori în momente de presantă necesitate de a spune adevărul. Ele contrazic viziunea bucolică de loc vesel. Din contra, arată că au fost momente cînd pe „plaiul cu flori“ s-a suferit mai mult decît oriunde. De pildă, în timpul Primului Război Mondial, pe care încă îl comemorăm. „Patru ani de-a rîndul – arăta un publicist demn de încredere – Bucovina a fost țara jalei și a durerii. Pe cîmpiile ei altădată pline de flori și cîntece se ridicau spînzurătorile colonelului Eduard Fischer pentru «trădătorii valahi» și vai, cine nu era trădător în ochii colonelului Fischer și a[i] agenților săi – iar pe drumurile țării se întîleau convoiuri de «trădători» care mergeau să înfunde temnițele ungurești sau se uscau de foame în lagărele de «confianți» de unde mulți nu s-au mai întors. Floarea neamului nostru se prăpădea în cîmpiile pustii ale Galîției și pe piscurile de gheață ale Alpilor, iar acasă vădulele și copiii orfani luptând cu foamea erau batjocorîte și maltratate de jandarmi și de străini pripășiți prin țară. Se luptau cu îndîrjire flăcării Bucovinei pentru «cinstea împăratului și a împărăției» cu toate că, de aproape o sută cincizeci de ani, această împărăție și acest împărat le-a răsplătit credința cu acte de asuprire, prigonire și nedreptate. Nici o țară de pe lume din cele cuprinse de pîrjolul războiului mondial n-a primit mai grele lovituri ca Bucovina“ (v. George Tofan, „Bucovina sub stăpînirea austriacă“, în *România nouă*, 2, nr. 199, 26 noiembrie 1918, p. 1). Ultimea afirmație poate părea exagerată. Lovituri grele au primit și Serbia, Muntenegru, Belgia, Franța, România în primele șase luni de la intrarea în război. Autorul vorbea însă din perspectiva tragică a refugiatului și cu retorica militantului, unul aflat

(tocmai fusese ales membru în comitetul central al ardelenilor și bucovinenilor) în linia întîi a evenimentelor.

Temă de bilanț

Dacă ar trebui să răspund la o anchetă ca aceea a lui Gaston Picard, din anii '30, cu tema: „Ați fost vreodată bun în viață?“, ce-aș spune? N-aș face o enumerare, n-aș alege cîteva situații. Orice exemple aș da, ar părea meschine. Nici un gest n-a fost precedat sau urmat de tapaj. De fiecare dată l-am ținut la distanță pe cel ce a vrut să-mi mulțumească, iar celor ingrați nu le-am bătut obrazul. Unii reduc bunătatea la daruri. „Lefegiu“ mereu subfinanțat, n-am făcut figură de ins care aruncă, la modul fanfaron, pumni de galbeni. Am dat însă, fără comentarii, de-o pîine celor ce mi-au cerut. Principala dovadă a bunătății nu-i, totuși, caritatea, ci atenția acordată celorlalți. Am manifestat solitudine, chiar în detrimentul meu. Contabilizat riguros, timpul consumat în profitul altora ar depăși un lustru. Sfaturile, îndrumările, informațiile comunicate n-au și ele un preț? Am livrat cunoștințe fără speranța unei reciprocități. În fine, absența răutății nu înseamnă bunătate? Analizîndu-mă, îmi descopăr sumedenie de greșeli, nu și vreo intenție expresă de a face rău. Deși aș fi avut motive, nu mi-am programat niciodată răz-bunări. Polemicile pe care le-am purtat au fost declanșate de adversari. De regulă, m-am limitat la ironie și sarcasm. Nu m-am zborșit, n-am pornit iuruș, n-am ținut să ofensez. Bunătatea – îmi dau seama însă – e uneori un handicap în relațiile cu ceilalți. O spun, nu ca observator, ci ca victimă: victima faptului de a nu fi suportat ca „aproapele“ să sufere. De aci – e drept, rar – anumite mefiențe și gînduri de mizantropie.

Constantin CĂLIN